

דף ה.

א"ל רב ביבי בר אביי אית לכו רשותא

למיעבד הכי אמר ליה ולא כתיב ויש נספה בלא משפט וכו'.

א] משמע דאפשר למלאך המות להמית אדם קודם זמנו, ומבואר דאפילו בטעות, ויש ראשונים שנתקשו בזה, וברבינו חננאל כתב דפתרון לקרא דיש נספה בלא משפט כגון אדם שהרג חבירו. דיון אי יש כח הריגה לבר בחירה [מגידים חדשים].

א) הוכחות דבן בחירה יכול להרוג כרצונו.

- א. ברבינו חננאל כתב דמעשה זה היה כעין חלום ואין סומכין עליו, וכך איתא בתשובת הגאונים (מובא במגידים חדשים כאן) דנתקשו הראשונים טובא שיהא אדם נהרג בטעות. ולכן פי' דקרא מיירי באדם שהרג חבירו.
- ב. ומשמע דמי שבחר להרוג איזה בן אדם, מקרי 'בלא משפט'. וצ"ב ענינו.
- ג. וידוע דברי האור החיים (פי' וישב ל"ז כ"א), דהא דכתיב על ראובן 'ויצילהו מידם' היינו לפי שהאדם בעל בחירה ורצון, ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, משא"כ חיות רעות לא יפגעו באדם בלי שנתחייב מיתה, ולכן כתיב ויצילהו מידם היינו מדי בעלי בחירה [ומשמע שנתקשה כיון דהיה בו נחשים ועקרבים, איך הצילם, ות"י כנ"ל].
- ד. עיקר הדברים מפורש בזוהר (בראשית קפה) כמו שציין השפתי חיים (זלהלן) דמוטב ליפול לגוב אריות או לכבשן האש, מליפול ביד שונאיו דמעטים המה שיכולין להצילו. ועיין באלשיך (וישב שם) שביאר על הנ"ל ג"כ.
- ה. כתיב (שמואל ב', כ"ד י"ד) ויאמר דוד אל גד.. נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה, ומשמע דריבוי הרחמים הוא רק כשהוא ביד ה' ולא ביד האדם. וכן מצינו בחנניה מישאל ועזרה (דניאל ג' כ"ו) דלאחר שנצלו מכבשן האש לא רצו לצאת עד שהבטיחן נבוכדנצר שלא יהרוג אותם ופי' במצודת דוד וז"ל אז יצאו מן תוך האש כי עד לא דבר אליהם רכות, פחדו לצאת כי האדם הוא בעל בחירה, ופן ימיתם בידיו, עכ"ל.

ב) הוכחות דבן בחירה אין בו כח לעשות כלום בלי גזירה מפורשת מלמעלה.

- ו. החינוך (מצוה רמ"א) ביאר שורש איסור נקמה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע הוא סיבה שתבא עליו מאת השי"ת, ומיד האדם לא יהא נעשית שום דבר בלי רצון ה', ולכן כשיצערהו אין לבעוס או לנקום בו דודאי נגזר מן השמים, וכמו שאמר דוד שה' אמר לו קלל.
- ז. בחובות הלבבות (שער הבטחון פ"ד) כתב דאף ההורג במזיד בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים הוא בגזירה מן השמים.
- ח. החפץ חיים (שם עולם) כתב דפשיטא דאין ביד בעל בחירה לעשות שום דבר בלי גזירה מן השמים, והביא ראיה נפלאה דהא דכתיב ורפא ירפא דניתן רשות לרפאות והוצרך לרשות משום דה' מכה ואיהו מרפא [כדאיתא בב"ק דף] והרי חיובא דרפוי הוא רק במזיד, וחזינן דגם במזיק חבירו במזיד מקרי שהקב"ה עשהו, ודו"ק.
- ט. בשפתי חיים (אמונה והשגחה ח"א עמ' ש"צ והלאה) האריך בהראיות לכאן ולכאן, וכתב דח"ו לצדד שיהא ביד האדם להיות חפשי בלי שיסכים לזה הקב"ה, וכי העולם הפקר, אלא דכוונת הזוהר ואוה"ח הוא עפ"י ענינא דעין רע, דע"י שבעל בחירה רוצה לעשות איזה פעולה פותחין את פנקסו בפרט אם הוא גרם לכך ע"ש בארוכה, ואכמ"ל.

א"ר חנינא בר פפא כל העושה דבר ומתחרט בו מוחלין לו מיד, שנאמר ולא יראוני, הא יראוני מוחלין להם.

ב] בקרא דמעניש המכשפים ומנאפים ונשבעים לשקר, ועושקי שכר שכיר, כתיב אח"כ 'ולא יראוני אמר ה' צבקות', ודייק הגמ' דדוקא בלי היראה יענשו, אבל במתחרט מוחלין לו. דיון על איזה עבירה קאי שמוחלין לו בתשובה בלבד.

- א. תוס' (ד"ה הא) כתבו דגבי עושק שכר שכיר כתיב דהוי ל"ת [ופי' מהרש"א בכוונתם, דרק בעושק שכר שכיר תשובה מכפרת בהו אבל בשאר עבירות אינו מתכפר בתשובה לבד], דבזה אמרינן דע"י חרטה לבד מוחלין לו מיד.
- ב. והקשו תוס' דביומא (דף פו.) הוזכר בברייתא דר' ישמעאל ד' חילוקי כפרה דעבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו, ובל"ת - תשובה תולה ויוה"כ מכפר. וא"כ איך נמחל במתחרט לבד, הא תשובה רק תולה. ותירצו בשני אופנים:

- ג. א] תחילה תירצו דיש תנא בברייתא התם דסייל דבין עבר על עשה או ל"ת בתשובה לבד מתכפר, וסוגיין קאי כאותו מי"ד, ב] ועוד תירצו דהא דמוחלין לו אין הכוונה ששוב לא יהיה לו יסורין, אלא ר"ל שיהא לו מחילה, אבל עדיין מוטל עליו יסורין לכפרה, והך עונש תולין לו עד יוה"כ, [ענין תהלה ליונה איך שביארו כוונת התוס'].
- ד. בטורי אבן ת"י באופן שלישי דמפורש ביומא (שם) דלאו הניתק לעשה דינו כעשה דמועיל תשובה לבד, והרי עושקי שכר שכיר חייבין בהשבה והוי לאו הניתק לעשה כגנב וגזלן, וא"כ פשיטא דמוחלין לו מיד [וביאר הטעם דקיל משום דאין לוקין עליו, ועפ"י והוסיף עוד משום דהוי לאו שאין בו מעשה דאין לוקין ע"ש].
- ה. רעק"א (בגליון השי"ס) ציין לתמיהת הפנים מאירות (ח"א סי' כ"ו) והפ"ח (הגהות מים חיים כאן) שתמהו כהנ"ל על תוס' איך נתקשו בזה ותירצו בתרי אנפי, הא מפורש בגמ' דלאו הניתק לעשה דינו כעשה.
- ו. האחרונים (הנ"ל) והרש"ש (בקונטרס אחרון על הטו"א) תירצו דתוס' בב"מ (דף סא. ד"ה לעבור) כתבו דלוקין על כבישת שכר שכיר, הרי דסייל דלא הוי ניתק לעשה, וא"כ דבריהם כאן לשיטתן. וברש"ש ביאר הטעם משום דהוי שני לאוין ועשה אחד, דאין העשה מנתק ב' הלאוין, וציין לתמורה דף ד: ע"ש.
- ז. עוד תירץ הפ"ח דמדברי ר' ישמעאל דבעשה מוחלין מיד ובלי"ת תשובה תולה, ולא דיבר על לאו הניתק לעשה, על כן מסתבר יותר להכניסו לכללא דל"ת ולא לכללא דעשה, וא"כ שפיר הבינו תוס' בדעתם דגם בנייתק לעשה תשובה רק תולה. [ועי' בענין אופן התשובה ללאו הניתק לעשה, באג"מ או"ח ח"א סי' קע"ה].

**כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם וכו' מאי אם טוב ואם רע...
[מאי אם טוב, דמשמע אף על הטובה מביאו במשפט, רש"י], דבי ר' שילא אמרי זה הנותן צדקה לאשה
בסתר דקא מייתי לה לידי חשדא.**

ג] מבואר דהעושה צדקה באופן שגורם חשד מקרי 'דבר טוב' שמענישין עליו. דיון בגדר הא דאין להביא עצמו לחשד.

- א. בטו"א ציין למתני' דשקלים (פ"ג מ"ב) דבתרומת הלשכה נכנס כשאין לו כיסים ליטול כסף, דצריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שני והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם.
- ב. והקשה בדברות אריאל (סי' כ"ד) דאי נלמד מקרא דוהייתם נקיים א"כ למ"ל קרא דהכא, ועוד יש להעיר דאי יש 'עבירה' לעשות חשד, שוב אינו טוב אלא רע.
- ג. ות"י דסד"א דרק בחנם אין להביא עצמו לחשד בלי שום סיבה, אבל כאן דעושה מתן בסתר דהוא צדקה מעולה אפשר כדאי לעשותו גם באופן חשד, וקמ"ל דלא. ובזה מובן דמקרי טוב שהוא באמת רוצה להסתיר הצדקה, אבל זה גופא פועל חשד, ולכן אין לעשותו ויש עונש עליו כדכתיב על כל נעלם אם טוב ואם רע.
- ד. בגמ' (שבת דף כג.) אמרינן דחצר שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להלדיק נר חנוכה בשניהם מפני החשד. ואמרינן ומנא לן דחיישינן לחשד, והביאו דלכן אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו, ופרש"י דא"כ כשעוברין רואין שהוא גומר קציר שדהו ולא ידעו שכבר נתן פאה.
- ה. והקשה בדברות אריאל שם, למ"ל קרא דפאה למקור לחשד, ובמתני' דשקלים יליפנן מוהייתם נקיים.
- ו. ות"י דבתורם הלשכה (מתני' דשקלים) הוא מעורר החשד בכניסתו עם כיסים ועליו לסלקו כדכתיב והייתם נקיים, אבל בהדלקת נר חנוכה ופאה הוא עושה מצותו כדינו, ורק דעצם המעשה מעורר חשד, ולכן נאמר דינא אחרת דאמרו חז"ל לעשות 'המצוה כתיקונה' באופן שלא יהא בה חשד, וזהו דין בקיום המצוה [ובזה ת"י קושית החכמת שלמה למה כיתה אין זקוק לה, נימא דחייב לחזור ולהדליקה מפני החשד, ולהנ"ל רק בשעת עשיית המצוה נתחייב שיהא כתיקונן].

דף ה: ת"ר שלשה הקב"ה בוכה עליהן בכל יום, על שאפשר לעסוק בתורה

ואינו עוסק, ועל שא"א לעסוק בתורה ועוסק, ועל פרנס המתגאה על הציבור.

ד] למה הקב"ה בוכה על שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק, הא אדרבה היה לו לשמוח שהוא עוסק בתורה אע"ג דא"א לו.

- א. במהרש"א ת"י דר"ל שא"א לו 'לעסוק בתורה' ועוסק בדברים אחרים, והבכיה דיש לעזוב כל אומניות שבעולם לתורה.
- ב. בזכר לחגיגה ביאר דאפשר לעסוק היינו בפלפול, ואינו עושה כן אלא לומד כדרך הבקאות הקב"ה בוכה, וכן להיפוך.